

МОНАСТИР КАРМЕЛІТОК

Один з пам'ятників архітектури Дубна — це давній монастир кармеліток на північному краю міста. Будівлі його збереглись, як і будівлі колишнього бернардинського монастиря, на відміну від православних монастирів Чеснохрестського. Спаського та Підборецького й Страклівського.

Католицький чернечий орден кармелітів заснований в 1155 р. в Палестині на горі Кармель, звідки його назва. В 1593 р. він розпався на дві окремі галузі: кармелітів босих з суворішим статутом і кармелітів черевичних або взутих з лагіднішим статутом. Жіночий орден кармеліток повстав у Франції в 1452 р.

Монастир кармеліток у Дубні заснований Анастасією Чарнецькою в 1660 році. За іншими даними він заснований в 1702 р. княгинею Теофілею-Людовикою Любомирською. Але будівлі монастиря повстали не того ж часу: костел датується 1630 роком, а монастирський корпус — 1686 роком. Тепер важко встановити, чи корпус з келіями побудовано для вже існуючого монастиря, чи монастир засновано тоді, коли вже існували будівлі для нього.

Монастиреві належало поблизьке село Знесення, згодом передмістя Дубна. Воно давало монастиреві в 1756 р. 1930 зл. прибутку.

Обидві будівлі — костел та келії—з'єднуються боковими фасадами і утворюють суцільну лінію переднього фасаду. Костел побудований у стилі раннього бароко, його південний фасад був завершений трикутним фронтоном, який знищено зовсім недавно.

Келії містяться в корпусі, що має форму літери Г. Будівля двоповерхова, вздовж переднього фасаду проходить відкрита аркада — галерея. Головний вхід оформлений барочним порталом з трьома ліпними вазами вгорі. Увесь комплекс займає видне місце серед архітектурних ансамблів України періоду раннього бароко.

При монастиреві був сад, город і пасовисько; черниць у ньому було під кінець його більше як 200-літнього існування біля 18-и. Вони займалися між іншим вихованням дівчат. В народі черниць називали паненками. це дало назву вулиці, що вела в монастир— Паненська,

тепер вул. Шевченка.

В часі існування монастиря кармеліток дорога до Чеснохрестського монастиря вела тільки через браму цього католицького монастиря, іншого проходу і проїзду не було, тільки через монастирський двір, фільварок та пасовисько. Начальниця кармеліток звеліла замкнути монастирські ворота, а тому ченці Хрестовоздвиженського монастиря не мали можливості добратися зі свого монастиря до міста ні назад, вони були замкнені в своєму монастирі, наче у в'язниці. Щоб не померти з голоду, вони були змушені пробиратись до міста на човні по річці Ікві. Це призвело до довготривалої суперечки між католицьким та православним відомствами, яка тривала з 1861 до 1868 року.

Черниці мотивували свою відмову дозволяти прохід та проїзд через свою територію тим, що це монастир жіночий і такий проїзд суперечить канонічному праву; крім того, що

земля під дорогу належить монастиреві кармеліток,, отже вони не дозволяють перевозити матеріали для побудови моста на свої території. Таким чином заготівля матеріалів мусила проводитись зимою через приватні городи. І це при тому, що свідки-старожили. хоч самі були католиками, твердили, що та земля споконвіку належала Чеснохрестському монастиреві і він нею користувався, про що свідчили стовпчики на межі його сінокосів. Старий католик твердив, що ті стовпчики вбивались при ньому і він власноручно давав по п'ять різок кожному хлопчикові, який був при цьому, по скибці хліба з маслом та по одному злотому, щоб вони надовго запам'ятали ці межі.

В цій справі архієпископ Волинський Антоній багаторазово звертався до вищої влади з відношеннями, а саме у св. Синод 1 раз, до волинського губернатора 5 разів, до генерал-губернатора Пів-денно-Західного краю двічі та до обер-прокурора св. Синоду 4 рази, але справитися з впертими черницями не було змоги. Вони не пропускали навіть лікаря до хворих ченців Хрестовоздвиженського монастиря, зате вільно пропускали євреїв, що брали фурами пісок біля моста і платили по 10 коп. за фуру.

Волинський губернатор відповів на відношення архієпископа тим, що призначив оціночну комісію, яка оцінила землю кармелітського монастиря, необхідну для дороги, в 1926 крб. Та Почаївська лавра, якій належав Чеснохрестський скит, не погодилась платити цю суму і зі свого боку вимагали передачі всього кармелітського монастиря Хрестовоздвиженський пустині. Було це 1867 року, а справа закінчилась аж у 1890 році, коли вся територія кармелітського монастиря разом з будівлями за царським указом була передана Хрестовоздвиженський пустині, а черниці були переведені в інше місце. Перед від'їздом вони знищили в монастирі все, що можна було знищити — вікна, підлоги, грубки, а землю та будівлі передали в фіктивну оренду. Та православне відомство, прийнявши все, досить скоро все відбудувало, в т. ч. костел перетворило в церкву в честь преп. Іова Почаївського.

Над в'їзною брамою було надбудовано дзвіницю в православному стилі, а над костелом — високий шпиль з банею (див. фото). Та з приходом польської влади після 1920 року ці надбудови було знищено, а сам комплекс було передано католицьким ченцям — кармелітам босим.

Та ченці господарювали в нім недовго: незабаром монастир перейшов до католицьких черниць — сестер Провидіння. Ці черниці вели при монастирі професійне училище для дівчат, де крім загальноосвітніх предметів навчали домашнього господарства, крою та шиття. В цім училищі навчались дівчата не тільки польських батьків, але й українські православні.

Після вересня 1939 р. монастир було ліквідовано, а приміщення було пристосовано для інших цілей. Зараз там міститься онкодиспансер. Його господарі відносно недавно розвалили трикутний фронтон костела, а сам костел поділили на два поверхи. Цим завдано шкоди його первісному, історичному виглядові.

І. ЛОЗОВІЮК, краєзнавець.

Червона зірка, 1987, 22 квітня